

מוטעבי תורת זילים

פרשת בלק – שליחויות המלאכים

כאשר בלעם בן בעור הולך עם שרי מואב לקלל את ישראל, ה' יתברך שולח מלאך על מנת להניעו, כפי שנאמר "וַיִּקַּם בַּלְעָם בַּבֶּקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת אֲתָנּוֹ וַיֵּלֶךְ עִם שָׂרֵי מוֹאָב: וַיַּחַר אֵף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּיָצֵב מִלְאָךְ ה' בְּדַרְךְ לְשֹׁטֵן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל אֲתָנּוֹ וְשָׂנֵי נַעֲרָיו עִמּוֹ" (במדבר כב, כא – כב). מלאך ה' מפריע לאתון שלוש פעמים, וגורם לה בתחילה לנטות מהדרך, אחר כך ללחוץ את רגלו של בלעם אל הקיר, ובסוף לרבוץ במקומה – ואז ה' פוקח את עיניו של בלעם, עד שמבחין במלאך ה', שנאמר "וַיִּגַּל ה' אֶת עֵינָיו בַּלְעָם וַיֵּרָא אֶת מִלְאָךְ ה' נָצַב בְּדַרְךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלָפָה בְּיָדוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְאִפְיוֹ" (במדבר כב, לה).

ויש להתבונן, בהנהגת ה' המופלאה, בה מינה בורא העולם מלאכים רוחניים לשמש כשליחיו בעולם הזה.

כל שליחויות המלאכים הם בצווי והשגחת בורא העולם

כאשר ברא הקב"ה את עולמו, הוא חפץ כי יהיה לאדם בחירה האם להכיר בהנהגתו ובהשגחתו – שהרי קיום העולם הוא בשביל לאפשר "בחירה" לאדם. **לכן הקב"ה החליט להסתיר את הנהגתו מבני האדם, על ידי קיום רצונו באמצעות "שליחים" שהם המלאכים שבעולם.** ומטעם זה, ברא את המלאכים כבר ביום השני לבריאה, מיד אחרי בריאת העולם ביום הראשון – בשביל שמיד יתקיים העולם כרצונו על ידי המלאכים (יליקוטי הלכות' חושן משפט א' הלכות שלוחין ד אות ה).

לכן המלאכים הרוחניים נקראים בשם "מלאכים" – שהוא לשון "שליחים" (יליקוטי הלכות' חושן משפט א' הלכות שלוחין ב אות ז), כפי שנקראו השליחים בשר ודם, ששלח משה רבינו אל מלך אדום בבקשה לעבור בארצו, שנאמר "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מְלָאכִים מִקְדָּשׁ אֶל מֶלֶךְ אֲדָוִם כִּה אָמַר אַחִיד יִשְׂרָאֵל אֲתָה יְדַעְתָּ אֶת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְּאֲתָנִי" (במדבר כ, יד). וכך נקראו גם השליחים בשר ודם ששלח בלק בן ציפור אל בלעם, שנאמר "וַיִּשְׁלַח מִלְאָכֶיךָ אֶל בַּלְעָם בֶּן בְּעֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל הַנֶּהָר אֲרָץ בְּנֵי עַמּוֹ לְקָרָא לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עִם נְצִיא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֶה אֶת עֵינָיו הֲאֵרָץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי: וְעַתָּה לְכֵה נָא אֶרְחָ לִּי אֶת הָעַם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלֵי אוֹכַל נֶכֶח בּוֹ וְאֶגְרָשְׁנֻם מִן הָאֶרֶץ כִּי יְדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר וַיֹּאֲר" (במדבר כב, ה – ו).

ישנם שליחויות שונות למלאכים: ישנם מלאכים שתפקידם לשמור את בני האדם מהסטרא אחרא ומנזקי העולם בדרכים שהם הולכים, ישנם מלאכים שמסייעים לבני האדם כשבאים להיטהר, יש מלאכים שעושים אותות וניסים בעולם, ויש שנמצאים בעולם על מנת להשגיח על מעשי בני האדם בשביל להעיד עליהם לפני בית הדין של מעלה (זוהר פרשת פקודי 'היכלות דקדושה', דף רנב ע"א). ועל אף קיום מציאות של שליחויות על ידי מלאכים, ה' יתברך בעצמו מנהיג את עולמו בהשגחתו הפרטית בכל עת, **כך שאפילו שה' שולח מלאך לעשות איזה דבר באיזה מקום – הרי גם ה' יתברך נמצא שם בעצמו** (יליקוטי הלכות' חושן משפט א' הלכות שלוחין ד אות ה).

הקב"ה גוזר גזירות לעולם, ומיד אחר כך שולח מלאך לעסוק בדבר שנגזר (סודי רזי"א לר' אלעזר מגרמיזא פרק 'הלכות המלאכים' דף ג' ד"ה 'שמעתי במלאכים') **כי כל הנעשה בארץ נעשה על ידי מלאכים והכל בגזירת עליון שעליהם, ומלאכים שנשלחו לארץ לא יוסיפו לעשות קטנה או גדולה, אלא רק לאחר שיחזרו וייתיבנו לפניו יתברך ויצווה אותם לשוב ללכת לארץ ולעשות שליחותו** (ירקנאטי' פרשת ויצא ד"ה ויצא יעקב מבאר שבע) – והמלאכים יורדים שוב לעולם הזה במסירות נפש, בשליחותו של מקום (תפארת שלמה' לשבועות סוף ד"ה יולכו שניהם יחדיו).

את שליחותם עושים המלאכים במהירות עצומה לפי חפצו של ה', שנאמר "הֲשַׁלַּח אֶמְרָתוֹ אֲרָץ עַד מְהֵרָה יִרוּץ דְּבָרָו" (תהלים קמז, טו) (סודי רזי"א פרק 'הלכות המלאכים' דף ב' ד"ה 'יש בכל רקיע') – זריזים ומהירים בשליחותם כהרף עין (נפענח רז"א פרשת וירא ד"ה 'ויקרא אליו מלאך') ואין להם רגע אחד פנוי, לפי שתדיר הם עושים מלאכתם, ונמהרים בשליחותם על מנת לעשות שליחות אחרת (סודי רזי"א פרק 'הלכות המלאכים' דף ב' ד"ה 'יש מלאכים'), **ובעשייתם הם לא מוסיפים ולא גורעים מדעת משלחם** (תפארת יהונתן' פרשת ואתחנן ד"ה ועשית הישר והטוב) ועושים את שליחותם במזל, יום, שעה ורגע מסוימים בהם צריכים לפעול את פעולותיהם (תיקוני זוהר תיקון נז דף צא, ע"ב).

כל מלאך עושה שליחותו במסלול ובדרך המיוחדת לו

כל מלאך שיוצא לשליחות, צריך ללכת במסלול המיועד לו באוויר העולם, כי הקב"ה מחלק את "האווירים" לכל מלאך ומלאך, ואין אחד נכנס בגבול חברו. לכן אם אדם הרס קירות ביתו ובנה מחדש, אין לו לשנות את מיקום החלונות מהמקום שהיו בו קודם, כי יש בזה סכנה, לפי שהמלאכים שהיו עוברים דרך אותם החלונות כועסים בעבור שהם צריכים כעת להקיף. וכן סכנה גם מצד השדים שהורגלו בכניסתם שם, ועתה שינו דרכם, ומזיקים חלילה (מדרש תלפיות ענף א' ערך 'אתון בלעם', ספר חסידים סימן תתשמו) לכל הדורים בבית, עד כדי סכנה לחייהם (ספר חסידים תסא). **וכן מטעם זה גם לא יסתום האדם חלון או פתח כלשהו שיש לו בבית לגמרי, אלא ישאיר בו חור כלשהו (צואת ר' יהודה החסיד אות כ', וכן הביא יבן איש חי שנה ב' פנחס אות יז בשם ר' יהודה החסיד). ומטעם זה יש מנהג בהרבה מקומות לפתוח חלונות במקום שיש גוסס בר מינן, בשביל השדים וכוחות מלאך המוות שיכולים ללכת רק דרך המקום הנגזר להם, ואין להם רשות לנטות ימין או שמאל (מעבר יבוק' מאמר שפתי צדק פרק כו ד"ה וטעם מנהגן).**

ומטעם זה, כאשר ראתה האתון של בלעם את המלאך היא ניסתה לזוז מהדרך – פעם נטתה הצידה, פעם לחצה את רגלו אל הקיר ופעם רבצה במקומה – כי הבינה שהיא מפריעה ב"מסלול" של המלאך (ספר חסידים סימן תתשמו, מדרש תלפיות ענף א' ערך 'אתון בלעם') **ובמעשיה רצתה האתון לאפשר למלאך ה' לעבור במקום בו נגזר לו (מעבר יבוק' מאמר שפתי צדק פרק כו ד"ה וטעם מנהגן).**

מלאך אחד לא עושה שתי שליחויות

כל מלאך עושה שליחות אחת בלבד, ואין אחד שעושה שתי שליחויות (בראשית רבה' נ, ב, 'זוהר' פרשת חיי שרה - מדרש הנעלם דף קכו ע"א) והעניין בזה, לפי שיש שני סוגי מלאכים, מלאכים של דין ומלאכים של רחמים, **ואין מלאך של דין עושה שליחות של רחמים, ולא מלאך של רחמים עושה שליחות של דין (זוהר פרשת וירא קיט ע"ב, 'רבינו בחיי' פרשת וירא ד"ה וישא עיניו וירא, 'רקנאטי' פרשת בראשית ד"ה ויצר ה' אלקים), אבל מלאך של דין יכול לעשות שתיים או יותר שליחויות של "דין", וכן מלאך של רחמים יכול לעשות שתיים או יותר שליחויות של "רחמים" (רבינו בחיי' פרשת וירא ד"ה וישא עיניו וירא, רקנאטי פרשת בראשית ד"ה ויצר ה' אלקים) – כל זה בשליחות אחת שהם נשלחים בארץ.**

לכן באו שלושה מלאכים לפני אברהם אבינו (ראה בראשית יח, ב) כל אחד למטרת שליחות אחרת. המלאך מיכאל בישר על הולדת יצחק והסתלק, המלאך גבריאל נשלח בכדי להפוך את סדום, ומלאך רפאל הביא רפואה לאברהם אבינו ואחר כך הלך להציל את לוט (בראשית רבה' נ, ב, רש"י בראשית יח, ב ד"ה והנה שלושה). וככל רפאל לעשות שתי שליחויות, רפואה והצלה, לפי ששניהם נחשבים "רחמים" (רבינו אפרים על התורה פרשת וירא ד"ה כי משחיתים אנחנו), וכן רפאל גם הכה את אנשי העיר סדום ב"סנוורים", וזה נחשב שליחות אחת ביחד עם הצלת לוט (פענח רזא' פרשת וירא ד"ה 'הכו בסנוורים').

אומנם במהלך שליחותם בסדום חרגו המלאכים גבריאל ורפאל, ונכנס אחד בתחום חברו. רפאל נכנס בתחום גבריאל, שנאמר **"פִּי מִשְׁחָתִים אֶנְחֵנוּ אֶת הַמְּקוֹם הַזֶּה"** (בראשית יט, יג) – לשון רבים, וכן גבריאל נכנס לתחום רפאל, שנאמר **"וַיִּתְמַהֲמַה וַיַּחְזְקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בָנָתָיו בְּחֻמַּת ה' עָלָיו וַיִּצְאֵהוּ וַיִּנְחָהוּ מִחוּץ לְעִיר"** (בראשית יט, טז) – לשון רבים לפי ששניהם ביחד עסקו בהצלת לוט, למרות שהיה זה רק מתפקידו של המלאך רפאל. בעצם החריגה מתפקידם היה שמץ של גאווה (מגלה צפונות פרשת וירא בסוף ד"ה במדרש כי משחיתים) ובנוסף פגמו בזה שגילו את מטרת בואם לסדום – היא השחתת המקום (ראה בראשית רבה' נ, ט) – **לכן נדחו שניהם ממחיצה של מעלה למשך מאה שלושים ושמונה שנה, עד שבא יעקב אבינו וליוו אותו שני המלאכים עד קצה תחום ארץ ישראל, ולא רצו לצאת לחוץ לארץ, לפי שאינו "במחיצתם" ונמצא בזה שחזרו בהם ואינם נכנסים יותר לגבול השני – ולכן יכלו אז לעלות למעלה בחזרה (מגלה צפונות' לרב אליהו הכהן זצ"ל בעל 'שבט מוסרי' פרשת וירא בסוף ד"ה במדרש כי משחיתים).**

והנה המלאך שהופיע לפני בלעם הרשע, היה מלאך של רחמים, שנאמר "וַיִּתְרָא הָאֱתוֹן אֶת מְלָאךְ ה'" (במדבר כב, כג), אך הוא היה גם מלאך של דין, שנאמר "וַיִּחַרְבוּ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ" (במדבר כב, כג) – לפי שביחס לעם ישראל הוא היה מלאך של רחמים להגן על ישראל ולהיות עבורם מליץ טוב, לכן ממילא הפך להיות ל"בעל דין" כנגד בלעם שרצה ברעתן של ישראל. ובזה היה דוד המלך מתפלל על ישראל ואומר "אֶתְּהָ הוּא מְלָכִי אֱלֹהִים צָוָה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב" (תהלים מד, ה), "צָוָה יְשׁוּעוֹת

יְעֻקֵּב – כְּלוּמַר צוּוה עַל הָעוֹלָם, שְׂכַאשֶׁר יִישְׁלַחוּ "שְׁלִיחִים" לַפְּעוֹל יְשׁוּעוֹת לְיִשְׂרָאֵל – שִׁיְהִיו מְלַאכִים מִצַּד הַרְחֻמִים וְלֹא מִצַּד הַדִּין (זוהר וירא קיט, ע"ב).

המלאכים שיורדים לעולם הזה, יכולים לשהות בו עד שבעה ימים ברצף, ובתוך זמן זה צריכים לחזור למעלה, ואם לא יחזרו עד אז, שוב לא יוכלו לעוף ולחזור למקומם למעלה, ומתעכבים בעולם הזה (זוהר מדרש רות צט, ע"א). וכפי שנעשה עם שני המלאכים שנפלו מהשמים, עז"א ועזא"ל, ששהו בעולם הזה יותר משבעה ימים וכבר לא יכלו לחזור למקומם למעלה (שער מאמרי רז"ל להארי"י ז"ל דף מג ד"ה 'והנה ענין לבוש המלאכים'. וצ"ע מדוע הרשו לגבריאל ורפאל לשוב אחרי עשרות שנים בארץ, ואולי מסיבת גדלותם ושהם רצו לחזור רק נדחו באותו העת).

יש מלאכים עם שמות קבועים ויש עם שמות משתנים

ישנם מלאכים שמדרגתם גבוהה יותר מכל שאר המלאכים (שער הפסוקים' להארי"י ז"ל פרשת וירא ד"ה והנה סדר מעלתם) והם **מלאך מיכאל, מלאך גבריאל, מלאכי "המרקבה", מלאך מטטרו"ן, מלאך סנדלפו"ן וכו'** – ששמותיהם לא מתחלפים לעולם (ספר ציוני פרשת וישלח ד"ה ויאמר שלחני), **כי שמותיהם קבועים**. וישנם מלאכים ששם משתנה כפי שליחותם. וזה מה שאומרים בתפילה "יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מְלָכְנוּ יוֹצֵר מְשֻׁרְתִים, וְאֲשֶׁר מְשֻׁרְתִינוּ כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם" (מתוך תפילת שחרית לימות החול, ברכות קריאת שמע) (שער הפסוקים' להארי"י ז"ל פרשת וירא ד"ה והנה סדר מעלתם), "יוֹצֵר מְשֻׁרְתִים" – אלו המלאכים המתחדשים בכל יום, "וְאֲשֶׁר מְשֻׁרְתִינוּ" – אלו המלאכים הקבועים שעומדים לפנינו מעולם (מנוורת המאור' החלק הראשון - התפילות, סוף פרק ה' (צה)) – **וכשם שהם קבועים גם שמם קבוע להם** (שער הפסוקים' להארי"י ז"ל פרשת וירא ד"ה והנה סדר מעלתם) וכשם שמתחדשים שאר המלאכים, גם שמם מתחדש.

שאר המלאכים, משתנה שמם לפי שליחותיהם ופעולותיהם (תיקוני זוהר' תיקון נו דף צא, ע"ב), וכפי שאמר המלאך למנוח אביו של שמשון "וַיֹּאמֶר לוֹ מְלָאָךְ ה' לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשָׁמִי וְהוּא פְּלִאִי" (שופטים יג, יח), "וְהוּא פְּלִאִי" – כלומר מכוסה, ותמיד הוא משתנה ואין ידוע למה משתנה היום (רש"י שופטים יג, יח). **ויכולים המלאכים להיקרא בנוסף גם על שם מקום קבלתם** (מאירת עיניים' לר' יצחק דמן עכו פרשת משפטים ד"ה 'והנה כאשר המלאך'), **ופעמים שנקראים על שם משלחם**, כמו שנאמר "וַתֹּאמֶר דְּבַרְהָ אֶל בְּרַק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן ה' אֶת סִסְרָא בְּיַדְךָ הֲלֹא ה' יִצָּא לְפָנֶיךָ" (שופטים ד, יד), "הֲלֹא ה' יִצָּא לְפָנֶיךָ" – הכוונה למלאך, ונקרא "ה'" כשמו של מי ששלחו (מאירת עיניים' פרשת בא ד"ה 'ולא על ידי שליח').

יש מלאכים שנראים בעת שליחותם בארץ בגוף כבני אדם

כאשר המלאכים מגיעים לארץ, חלקם נראים בגוף כמראה "אנשים", ועליהם נאמר "וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ" (בראשית א, כ) – כלומר שהמלאכים הללו מעופפים ומתלבשים בארץ בגוף גשמי. וחלק מהמלאכים, לא מתראים בגוף, אלא ברוחניותם ומושגים לבני האדם רק לפי השגת שכלם, ועליהם נאמר "וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ" (בראשית א, כא), לְמִינֵהוּ" – כלומר מין אחד בלבד, לפי שהמלאכים הללו אינם משתנים לצורות שונות, אלא נשארים במינם לבד (זוהר בראשית לד, ע"א – ע"ב).

הגוף בו מתלבשים המלאכים, הוא גוף ממוצע בין גשמי לרוחני (מתוק מדבש' בזוהר נשא קכו, ע"ב) ויש להם צער בזמן שלובשים אותו (חסד לאברהם' מעין ראשון נהר כח). אך אם אותם המלאכים לא היו מתלבשים בלבוש הזה שהוא כעין גשמי, לא היה העולם יכול לסובלם, ולא היו המלאכים יכולים להתראות ולהתגלות (זוהר נשא קכו, ע"ב, זהר בהעלותך קנב, ע"א). וכך הוא גם מלאך המוות, צריך להתלבש ב"גוף" שהוא לבוש, כי בלי זה הוא לא יכול להוציא את הנפש מהגוף של האדם (זהר נשא קכו, ע"ב). **גוף המלאכים הוא זך ודק מן האוויר, והוא מקפץ ממקום למקום כחפצו** (סודי רזי"א' הלכות המלאכים דף ג' ד"ה שמעתי במלאכים).

וכמו שהמלאכים מתלבשים בגוף בעולם הזה החומרי כאשר הם יורדים לעולם התחתון, כך גם הנשמה כאשר היא יורדת לעולם הזה ומגיעה לאוויר העולם היא מתלבשת בגוף גשמי, בצורת אדם. ובזה יתפרש מה שאמרו המלאכים "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוֹתֵנוּ" (בראשית א, כו) – "נַעֲשֶׂה" גוף בעולם העשייה, ל"אָדָם" – היא הנשמה, ואז הוא יהיה כמונו – "בְּצַלְמֵנוּ" – היא הרוחניות של המלאכים, "כְּדִמוֹתֵנוּ" – המתלבשות ב"גופניות" כאשר באה רוחניות המלאכים לעולם הזה (ליקוטי תורה' להארי"י ז"ל פרשת בראשית ד"ה והנה באדם).

כיון שאותם מלאכים מתלבשים בגוף שהוא לא לגמרי גשמי ('חסד לאברהם' מעין ראשון סוף נהר כח) אז הם נראים לאלו שנשלחו אליהם (זוהר נשא קכו, ע"ב, רקנאטי פרשת וירא ד"ה וישא עיניו) כמו שאדם לפני פטירתו רואה את מלאך המוות שכולו מלא עיניים ולבושו אש לוחט, וזה על אף שאר הסובבים בחדרו אינם רואים אותו (זוהר נשא קכו, ע"ב). וכן המלאך שהתלבש ב"גוף" נראה לצדיקים שקידשו את עיניהם (ראה ימותק מדבשי על זוהר נשא קכו, ע"ב) ולזכיל הנפש, כמו החסידים ובני הנביאים (רמב"ן בראשית יח, א, רבינו בחיי פרשת וירא ד"ה וחרבי תאכל בשר) וללא צורך ב"נבואה" (ימבוא שערים' להאר"י ז"ל שער ו' חלק ב' פרק ח' ד"ה נחזור לענין המלאכים). ואז נקראים המלאכים הרוחניים דווקא בשם "אנשים" (רמב"ן בראשית יח, א, רבינו בחיי פרשת וירא ד"ה וחרבי תאכל בשר) ולא בשם "מלאכים" (עפ"י ספר 'ציוני' פרשת וארא ד"ה וארא אל אברהם) משום שהם מלובשים באותו הזמן ב"גוף".

כך היה עם אברהם אבינו, שנאמר "וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה" (בראשית יח, ב) – שאברהם אבינו לא ראה מלאכים במראה הרוחני שלהם, אלא ראה אותם כאשר הם היו מלובשים בגוף, בצורת בני אדם (זוהר וירא קא, ע"א), ולכן גם לא עשה איסור בזה שהשתחוה למלאכים, דבר שאסור לכאורה משום עבודת "אלוהים אחרים" – לפי שכאשר המלאכים מלובשים בגוף אין איסור השתחויה להם, כמו שאין איסור להשתחוות בפני שאר בני האדם (רקנאטי פרשת וירא ד"ה ויקח חמאה). כך התגלו המלאכים הרוחניים גם ללוט, שנאמר "ויאמרו האנשים אל לוט עד מי לך פה חתן ובניך ובנותיך וכל אשר לך בעיר הוצא מן המקום" (בראשית יט, יב) – המלאכים הרוחניים שנשלחו אליו כונו בשם "אנשים" לפי שהיו מלובשים בלבוש של גוף (רמב"ן בראשית יח, א) וכך הוא פנינדם בכל פרשת הפיכת סדום ועמורה, למעט בעת הגעתם לסדום שאז נקראו "מלאכים" (ראה בראשית יט, א).

וכן היה אצל יעקב אבינו, כאשר הוא פגש את שרו של עשו ונאבק עמו, שנאמר "וינתר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר" (בראשית לב, כה) (רמב"ן בראשית יח, א). וזה הטעם שיעקב אבינו יכל "להחזיק" את המלאך ולמנוע אותו מללכת, על אף שהמלאכים הם בעצם "רוחות", שנאמר "עשה מלאכיו רוחות משרתיו איש להט" (תהלים קד, ד) – אלא שהמלאך שירד למטה אצל יעקב אבינו, התלבש בגוף כדוגמת בני האדם, ולכן יכל יעקב אבינו להיאבק עמו כל הלילה (זוהר תולדות קמד, ע"א). וכן היה עם יוסף, כאשר חיפש את אחיו שרעו בצאן, ופגש אותו גבריאל המלאך (עפ"י פרקי דרבי אליעזר פרק לח, רש"י בראשית לו, טו) שנאמר "וימצאם איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש: ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רעים" (בראשית לו, טו) – באותו הזמן גבריאל המלאך התלבש ב"לבוש" אדם, והתגלה לפני יוסף (עפ"י רמב"ן בראשית יח, א).

וכך היה אצל יהושע, שהתגלה אליו מלאך מטטרו"ן (ראה של"ה הקדוש מסכת חולין ד"ה עתה אפרש), שנאמר "ויהי בְהִיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירְחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדוֹ וְחָרְבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ וְיָלֵד? הַוֹּשֵׁעַ אָלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ" (יהושע ה, יג) – על אף שיהושע הבין שזה מלאך, הוא השתחוה אליו, שנאמר "ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי ויפל יהושע אל פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל עבדו" (יהושע ה, יד) – והיה מותר לו להשתחוות לפני המלאך מהטעם שהיה מותר לאברהם אבינו, לפי שהיה מלובש אז בגוף אדם.

יש בני אדם שה' מגלה את עיניהם לראות ממש מלאכים

לפעמים המלאכים מתגלים ללא ה"מלבוש", ואז על מנת לראות אותם צריך שה' "יגלה" את עיניהם של בני האדם, ואז יוכלו לראות את המראה הרוחני הזה, ובכל אופן, לא צריך להיות "נביא" בשביל לראות מלאכים אלו (הרמב"ן בראשית יח, א). ובאותם מקומות בתנ"ך שהיה גילוי מסוג זה, הוזכר המלאך גם בשם "מלאך ה'" (ספר 'ציוני' פרשת וארא ד"ה וארא אל אברהם) ולא רק בתיאור של "איש" או "אנשים".

כך היה עם הגר המצרית בזמן היותה במדבר ראתה ארבעה מלאכים: מיכאל, גבריאל, רפאל ונוראל (האלשיך הקדוש פרשת לך לך טז, ח ד"ה והנה על זכות) וזה על ידי שה' האיר את עיניה לראות (עפ"י ספר 'ציוני' פרשת וארא ד"ה וארא אל אברהם, עפ"י "אבן יקרה" ביאור של בעל הלבוש על 'רקנאטי', תחילת פרשת וירא ד"ה כמו ויגל ה') ולכן מוזכרים ארבעה מלאכים שמשוחחים עם הגר, שנאמר "וימצאה מלאך ה' על עין המים במדבר על העין בדרך שור: ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי ברחת: ויאמר לה מלאך ה' שובי אל גברתך והתעני תחת ידי: ויאמר לה מלאך ה' הרבה

אַרְבֵּה אֶת זְרַעָךְ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּוֹ: וַיֹּאמֶר לָהּ מֶלֶאכָה ה' הִנֵּה הָרָה וְיִלְדֶתָ בֵּן וְקָרָאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמַעְיֵאל כִּי שָׁמַע ה' אֶל עֲנָנֶךָ" (בראשית טז, ז - יא) – כל פעם שוחח עם הגר מלאך אחד מבין הארבעה.

כך היה עם בלעם הרשע, כאשר הלך בשביל לקלל את ישראל ומלאך הפריע לו בדרכו. **בלעם לא ראה שיש מלאך בדרך עד אשר ה' גילה את עיניו**, שנאמר **"וַיִּגַּל ה' אֶת עֵינֵי בִלְעָם וַיֵּרָא אֶת מֶלֶאכָה ה' נֹצֵב בְּדַרְכָּךְ וְחָרְבוּ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֲפִיו"** (במדבר כב, לא) (עפ"י הרמב"ן בראשית יח, א) כמו כן, ה' גם **גילה את עיניו של האתון** עד שראתה במלאך ה', ולא הוזכר "גילויו" עיניו בפסוקים כמו שהוזכר אצל בלעם, לפי שכל מציאות האתון היה נס אחד גדול וכמו בריאה חדשה (רקנאטי פרשת בלק ד"ה ותרא האתון). ויש אומרים שלא ראתה האתון ממש את המלאך, רק הרגישה שמלאך עומד כנגדה, ולא ידעה בוודאות אם זה מלאך או דבר אחר, ומטעם זה, כשפתחה את פיה לא אמרה לבלעם שראתה מלאך (ימאירת עיניים תחילת פרשת בלק ד"ה או למדרגה שתחתיה).

וכן היה בזמן אלישע הנביא, כאשר עלה ארם עם סוסים ורכבים והקיפו את עירו של אלישע הנביא על מנת לתפוס את הנביא. הנער ששימש את אלישע הנביא פחד מאוד, **אז אלישע הנביא התפלל עליו, עד נפקחו עיני הנער וראה סוסי אש ומרכבות אש רוחניים סביבות אלישע הנביא שבאו להגנתו**, שנאמר **"וַיִּתְפַּלֵּל אֱלִישֶׁע וַיֹּאמֶר ה' פָּקַח נָא אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וַיִּפְקַח ה' אֶת עֵינֵי הַנֶּעֶר וַיֵּרָא וְהִנֵּה הָהָר מְלֵא סוּסִים וְרֶכֶב אֲשֶׁר סָבִיבֹת אֱלִישֶׁע"** (מלכים ב' ו, יז) (עפ"י הרמב"ן בראשית יח, א).

כך היה אצל מנוח ואשתו, שה' הראה להם מראה של "מלאך" כאשר בא לפנייהם מלאך ה' לבשר להם על הולדת שמשון, נאמר **"וַיֵּרָא מֶלֶאכָה ה' אֶל הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה נָא אֶת עֶקְרָה וְלֹא יִלְדֶתָ וְהָרִיתָ וְיִלְדֶתָ בֵּן"** (שופטים יג, ג). **וכן אצל גדעון**, שזכה לראות בעיניו מראה של מלאך ה', שנאמר **"וַיָּבֵא מֶלֶאכָה ה' וַיִּשָּׁב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר בְּעֶפְרָתָה אֲשֶׁר לְיוֹאָשׁ אֶבְי הַעֲזָרִי וַיִּגְדְּעוּן בְּנֵי חֲבֵט חֲטִים בְּגַת לְהִנִּיס מִפְּנֵי מִדְּיָן: וַיֵּרָא אֵלָיו מֶלֶאכָה ה' וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' עֲמָדָה גְּבוּר הַחִיל" (שופטים ו, יא - יב) (ספר ציוני פרשת וארא ד"ה וארא אל אברהם).**

כאשר המלאכים חוזרים משליחותם הם טובלים בנהר דינור

כאשר המלאכים צריכים לעלות בחזרה למעלה, הם מתפשטים מהלבוש שלהם ושבים למקומם (זוהר מדרש רות צט, ע"א, רקנאטי פרשת וירא ד"ה וישא עיניו). **הלבוש יורד מהמלאך ללא צער**, כי אין קורבה בין המלאך ללבוש ההוא, והלבוש לא דבק בו, רק הוא עליו כמו חלוק שאדם לובש ואף פחות מזה, ולכן לא נאמר שהמלאך "מת" כאשר הוא חוזר למעלה לעולמו, כפי שנאמר על בני האדם כאשר מתפשטים מגופם (יחסד לאברהם מעין ראשון נהר כח).

אחר שמילאו המלאכים את שליחותם בעולם הזה ורוצים לחזור למעלה, **הם צריכים קודם לכן לטבול לטהרתם ב"נהר דינור"** (ליקוטי כתובים להארי"י ז"ל תהלים פד ד"ה גם ברכות יעטה', שער מאמרי רז"לי להארי"י ז"ל פרקי אבות פרק שישי ד"ה ודע שבכל עולם ועולם) – **שהוא נהר של אש גיהנום עליון** (מעבר יבוק' מאמר שפתי רננות פרק מב ד"ה אחר כך נגזר). וצריכים לטבול שם שלוש מאות ששים וחמש טבילות ועוד שבע טבילות ב"אש לבנה" על מנת שיוכלו לשורר לפני ה' יתברך – כל זה לפי שהיו בשכונתן של בני אדם (קב הישר' פרק יא ד"ה והנה אחרי אשר) על כן, גם מלאכים חשובים כמו אותם מלאכים שירדו בימי אברהם אבינו ויעקב אבינו לא יכלו לעלות עד שטבלו בנהר דינור, והסיבה היא, **לפי שכל דבר היוורד מן השמים נטמא באוויר הארץ** (ספר הליקוטים לרב יחיאל היילפרין בעל 'סדר הדורות' ערך שמים אות טז ד"ה טעם דמיהב).

וכך גם נשמות בני האדם, כאשר עוזבות את העולם הזה, צריכות בעת שעולות למעלה לטבול בנהר דינור (מגלה עמוקות) פרשת תרומה ד"ה ועשית את המשכן, 'מעבר יבוק' מאמר שפתי רננות פרק לו ד"ה ומזיעת החיות וכן בפרק מא ד"ה והכל לפי מעשיו). טבילה זו משפיעה על כל נשמה ונשמה לפי מדריגתה. לכן **כשעובר שם "צדיק גמור", לא רק שלא מרגיש שום נזק ושום חמימות מהאור השורף, אלא אדרבה, נהפך לו הנהר של אש ל"מעין מים חיים" ונהנה שם**, וזה שנאמר על הצדיקים **"עֲבְרִי בְּעֶמְק מִיַּם הַיָּבֵשׁ וְשִׁיתוּהוּ גַם בְּרִכּוֹת יַעֲטָה מוֹרָה"** (תהלים פד, ז), **"עֲבְרִי בְּעֶמְק הַיָּבֵשׁ"** – הוא נהר דינור (ראה טוב הארץ' לר' נתן שפירא דף לב, ע"א) **"מעין וְשִׁיתוּהוּ"** – שהופך הנהר למעין מים חיים, ולא רק אלא **"גם בְּרִכּוֹת יַעֲטָה מוֹרָה"** – הצדיק העובר שם מקבל ברכות ומתנות אם הוא הגיע לגדלות של **"מורה הוראות"** (ליקוטי כתובים להארי"י ז"ל תהלים פד ד"ה גם ברכות יעטה', שער מאמרי רז"לי להארי"י ז"ל פרקי אבות פרק שישי ד"ה ודע שבכל עולם ועולם).

איסור השבעת המלאכים לעשות שליחויות בני האדם

נשמת האדם "שלוחה" לעולם הזה הגשמי, והתלבשה בגוף במטרה לעסוק בתורה ומעשים טובים עד שתזכה לשוב למקור ממנו נחצב נפשו רוחו ונשמתו של האדם – על כן עבודתה נקראת "שְׁלִיחוּת", ובכוחה לשלוט על המלאכים שהם "שלוחים" בעולם הזה (ליקוטי הלכות' חושן משפט א' הלכות שלוחין ד אות ה). כאשר מינה ה' את המלאכים להיות שליחיו, ציווה אותם שבשעה שיזכירו בני האדם את שמם וישביעו אותם אזי מיז יבואו ויעשו כפי שהשביעום (ישער המצוות' להארי"י ז"ל פרשת שמות ד"ה גם היה מורי), ובכוח ההשבעה בשמות הקדושים המלאכים רצים לעשות רצון משביעם, אפילו אם השביעם לדבר עבירה, כי כוונתם באותה העת לשמוע אל ה' (יאור עולם – פירוש על ספר בראשית' להרמ"ד וואלי פרשת נח ד"ה יורד ה' לראות את העיר').

ויש כוח לאדם להשביע מלאכים, כגון המלאכים הממונים על החודשים שייגלו לאדם באיזה חודש הוא עתיד למות (ראה 'ספר הרזים' הרקיע החמישי ד"ה אם תרצה לדעת) וכן להשביע מלאך הנקרא בשם גזרא"ל שיבטל גזירה שנגזרה (ראה 'רזיאל המלאך' דף לו ע"ב ד"ה חקב טנע), ולהשביע את אשמדאי מלך השדים וכל הכת שלו, ואגרת בת מחלת וכל הכת שלה, שלא יזיקו ולא יפחידו איש פלוני, אלא יעזרו ויסמכוהו מכל צרה וצוקה ומכל פגע רע וחולי (ראה 'רזיאל המלאך' דף לג, ע"ב ד"ה ברשות השם). ובכוח "השבעת המלאכים" נעזר יעקב אבינו עליו השלום, שכאשר נאבק עמו המלאך של עשו, הוא השביע אותו בסתם ללא הזכרת שמו, שלא יזוז ממנו. ולא היה יכול אז המלאך לזוז בלי רשותו של יעקב אבינו, כי אפילו שדים ורוחות אם משביעים אותם לא יכולים לזוז משם בלי רשות המשביע. והיה דוחק יעקב אבינו את המלאך להגיד את שמו על מנת להשביעו בשמו, והשיבו המלאך שאין צורך, כי גם בלי הזכרת שמו מועילה שבועתו (ספר 'ציוני' פרשת וישלח ד"ה ויאמר שלחני בשם ר' אליעזר מגרמיזא זצ"ל).

אומנם בזמן הגלות לאחר שכבר נחרב בית המקדש, אסור להשתמש בשמות הקודש ובשמות המלאכים להשביעם, והמשתמש בהם נחשב לעובד עבודה זרה בטהרה, ורק הצדיקים שידעו אז סודות ביטול כוחות אחיזת החיצונים מהקדושה, וידעו להפריד בין טוב לרע רוחניים – היו מותרים בשימוש בשמות הקודש ובמלאכים הקדושים (תקוני הזהרה תיקון סו דף צו, סוף ע"ב). וכבר כתב הארי"י ז"ל, שמי שמשמש בקבלה מעשית ומשביע מלאכים, הרי אותם מלאכים שהשביעם בעל כרחם מתגרים בו ומביאים אותו לידי ברכות לבטלה כי עבירה גוררת עבירה (ישער המצוות' תחילת שמות ד"ה 'איסור להגות') והם באים ומחטיאים אותו על מנת לאבדו מן העולם (ישער רוח הקודש' להארי"י ז"ל תיקון ג', ח ד"ה יחזור לעניינינו).

ועוד מה בדורות הראשונים היו משתמשים בשמות הקודש ומשביעים מלאכים, היה זה לאחר שהיטהרו באפר פרה אדומה שהיה בידיהם גם אחרי חורבן הבית, אבל עתה כולנו טמאי מתים, ואין לנו רשות להשתמש בהם. וכן מה שהתירו להשתמש בשמות הקדושים אז, זה דווקא למי שאין בו שום חטא שיכול לקטרג עליו מלמעלה, עד שאפילו "המקטרגים" אוהבים אותו. ואם יש באדם חטא חלילה, הרי ודאי יענישוהו על השימוש בשמות הקדושים (ישער המצוות' תחילת פרשת שמות ד"ה איסור להגות השם). ומסורת ביזנו כי כל מי שמשמש בקבלה מעשית, יהיה עני או יחלה בחוליים, וישתמד הוא או בניו, או ימות הוא ובניו (מדבר קדמות' להחיד"א אות ת, יז ד"ה 'החכמה היידי' בשם רבינו חיים ויטאל זצ"ל).

ולא עוד, אלא אפילו להזכיר את שמות המלאכים בזמן הלימוד וכל שכן שלא בזמן הלימוד – אסור, רק אומרים קצור שמם, כגון על מלאך מטטרו"ן – אומר מ"ם טי"ת, על מלאך סמא"ל – אומר סמ"ך מ"ם, על מלאך סנדלפ"ן – אומר 'סנדל' וכן הלאה. שכאשר שומע מלאך כי מזכירים את שמו בעולם הזה, אפילו רק בדרך לימוד, מיז הוא נבהל ונרתע לאחוריו לשמוע אם משביעים אותו כדי שיהיה יבוא להשלים את שבועתו. וכשרואה המלאך שלא משביעים אותו, אזי הוא מתקנא במי שהזכיר את שמו וגרם לו להירתע ולהיבהל, ומתגרה בו ומקטרג עליו. אומנם שמות מלאכים המצויים בין בני האדם, כמו רפאל, מיכאל, גבריאל, אוריאל וכדומה מותר להזכירם ואין בהם חשש לאיסור (ישער המצוות' להארי"י ז"ל פרשת שמות ד"ה גם היה מורי).

גם לרפואתם השלמה של:
יהודה בן שמחה, יגאל בן סעידה, נעים בן צ'ילה, הודיה בת שמחה,
אילנה בת בלור, יהונתן רפאל בן דבורה, עידית חיה בת דקלה תחיה,
אביגיל בת דפנה רבקה, שלומית בת שושנה, יחזקאל עמיזור בן מרים.
וגם לעילוי נשמת:
נעמי בת ציפורה ז"ל, יעקב בן ליוה ז"ל מזל סוהם בת חביבה ז"ל,
לוקו בת טובה ז"ל, אורן בן הדסה ז"ל, יוסף יהודה בן שפרה ז"ל.

ניתן לשלוח הערות/ הארות ולקבל את העלון במייל tora.haim@gmail.com
ניתן להוריד את העלון באתר www.alonolam.com